

RECONSTRUIR SÍRIA EN TEMPS DE CONFLICTE? DINÀMIQUES I REPTES

L'informe *Reconstruir Síria en temps de conflicte? Dinàmiques i reptes* ha estat elaborat per **Gabriel Garroum Pla**, investigador postdoctoral Margarita Salas a la Universitat Pompeu Fabra (UPF) i professor afiliat a l'Institut d'Estudis Internacionals (IBEI)

Coordinació i aportacions:

IBEI

Marc Comas

Maria Peix

Servei de Cooperació Internacional de l'AMB

© de l'edició: Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB)

Barcelona, juliol del 2023

DL: B 20346-2023

PRESENTACIÓ

Més d'una dècada després de l'inici del conflicte armat, Síria es troba en un context de conflicte i postconflicte. Malgrat que el conflicte sembla haver entrat en una fase d'una certa estabilització, amb fronts força estables i una reducció relativa de la cruesa dels combats, encara romanen focus altament inestables com el front d'Idlib, la franja envaïda per Turquia al nord de Síria, així com atacs per part de cèl·lules de l'ISIS. Aquesta situació impedeix deixar enrere l'escenari de conflicte per centrar-se en el postconflicte i la construcció de pau. El restabliment institucional i d'estructures de governança i la reconstrucció de les infraestructures són lentes i dificultoses en la majoria dels territoris, i els processos de memòria, justícia i reparació no formen part del futur immediat del govern que controla el país.

El conflicte ha tingut un impacte molt fort en el territori, i diverses ciutats han quedat extremadament destruïdes. Bona part de la població no ha aconseguit reprendre la vida quotidiana amb unes condicions dignes i el conflicte ha deixat de moment 6,8 milions de desplaçats internament i 5,6 milions de refugiats (UN-OCHA). En molts centres urbans encara no es garanteixen els serveis bàsics a la població. Els espais i els edificis públics i l'habitatge han estat destruïts o han sofert danys greus, i la mobilitat encara és complexa.

Des de l'any 2008, l'Àrea Metropolitana de Barcelona treballa a Síria en accions d'emergència i de postemergència amb una mirada de reconstrucció. En aquest període, a més dels projectes de primera emergència, s'han dut a terme 14 projectes al Nord i Est de Síria i a l'àrea d'Alep en els àmbits de l'aigua i el sanejament, la gestió de residus, els espais públics i l'habitatge, tots dissenyats i implementats amb actors locals i amb col·laboració d'actors internacionals.

Aquest és el segon document dedicat a analitzar el conflicte armat a Síria, i l'hem centrat a reflexionar sobre la reconstrucció en situació de conflicte i postconflicte. Esperem que contribueixi a la comprensió, l'anàlisi i la reflexió sobre aquest territori i a la identificació dels reptes que s'han d'encarar en l'àmbit local per garantir un futur amb democràcia i llibertats.

Elisenda Alamany

Vicepresidenta Internacional
i de Metròpolis Digital

SUMARI

INTRODUCCIÓ	5
PART 1. LA POLÍTICA DE LA RECONSTRUCCIÓ A SÍRIA	9
PART 2. LA SÍRIA «D'AL-ASSAD» I LA RECONSTRUCCIÓ <i>SECURITÀRIA</i> DE L'ESPAI URBÀ	13
La reconstrucció a Damasc	14
La reconstrucció a Alep	16
PART 3. UNA SÍRIA DIFERENT? RECONSTRUCCIÓ A L'ADMINISTRACIÓ AUTÒNOMA DEL NORD I EST DE SÍRIA	19
La reconstrucció a l'AANES: avenços, prioritats i reptes polítics	20
CONCLUSIONS. COM RECONSTRUÏM LES CIUTATS ENMIG D'UN CONFLICTE?	23
BIBLIOGRAFIA	25

INTRODUCCIÓ

Més d'onze anys després de l'inici de les primeres protestes, el conflicte armat a Síria segueix lluny de l'acord de pau. Sens dubte, encara hi ha molts elements sobre el terreny que així ens ho fa pensar: la fragmentació territorial en mans de grups no estatals, la intervenció militar de potències regionals, la manca de perspectives per a una justícia transicional, entre molts d'altres. Amb l'atenció internacional focalitzada en la cruenta invasió russa a Ucraïna, i sense canvis de tendència substancials sobre el terreny, el conflicte a Síria sembla haver entrat en una fase d'estancament. No obstant això, en aquest clarobscur entre la guerra –simplificada i menys activa– i un hipotètic acord de pau que no arriba, hi ha dinàmiques i desenvolupaments de gran profunditat que s'estan duent a terme i que transformaran el futur de Síria de manera molt substancial.

Aquest informe té l'objectiu de descriure, comprendre i analitzar la reconstrucció de Síria. Tradicionalment, per *reconstrucció* entenem el conjunt de polítiques, dissenys, decisions i projectes orientats a reconstruir materialment els espais devastats per l'acció de la guerra, incloent-hi edificis i cases, l'espai públic, les infraestructures i els serveis. És important remarcar, però, que la reconstrucció material no pot anar deslligada de les decisions que es prenen en l'àmbit jurídicoinstitucional i socioidentitari. Dit d'una altra manera, per poder entendre i copsar l'impacte de la reconstrucció –encara més en un cas com el sirianès, com s'explicarà més endavant–, hem d'entendre la reconstrucció més enllà dels seus factors materials (runa, edificis, infraestructures). Així, és indispensable emmarcar-la amb els marcs legals que l'emparen (drets a l'habitatge, a la terra i a la propietat) i amb els models socials que es busquen plasmar sobre el terreny (inclusió i exclusió de comunitats i identitats). I, si bé no

serà l'objectiu central d'aquest document, cal que concebem la reconstrucció com un element central en els processos de memòria col·lectiva, justícia i reparació postconflicte, tots primordials a l'hora de resoldre alguns dels aspectes que van propiciar el conflicte armat i evitar així la seva repetició o perpetuació.

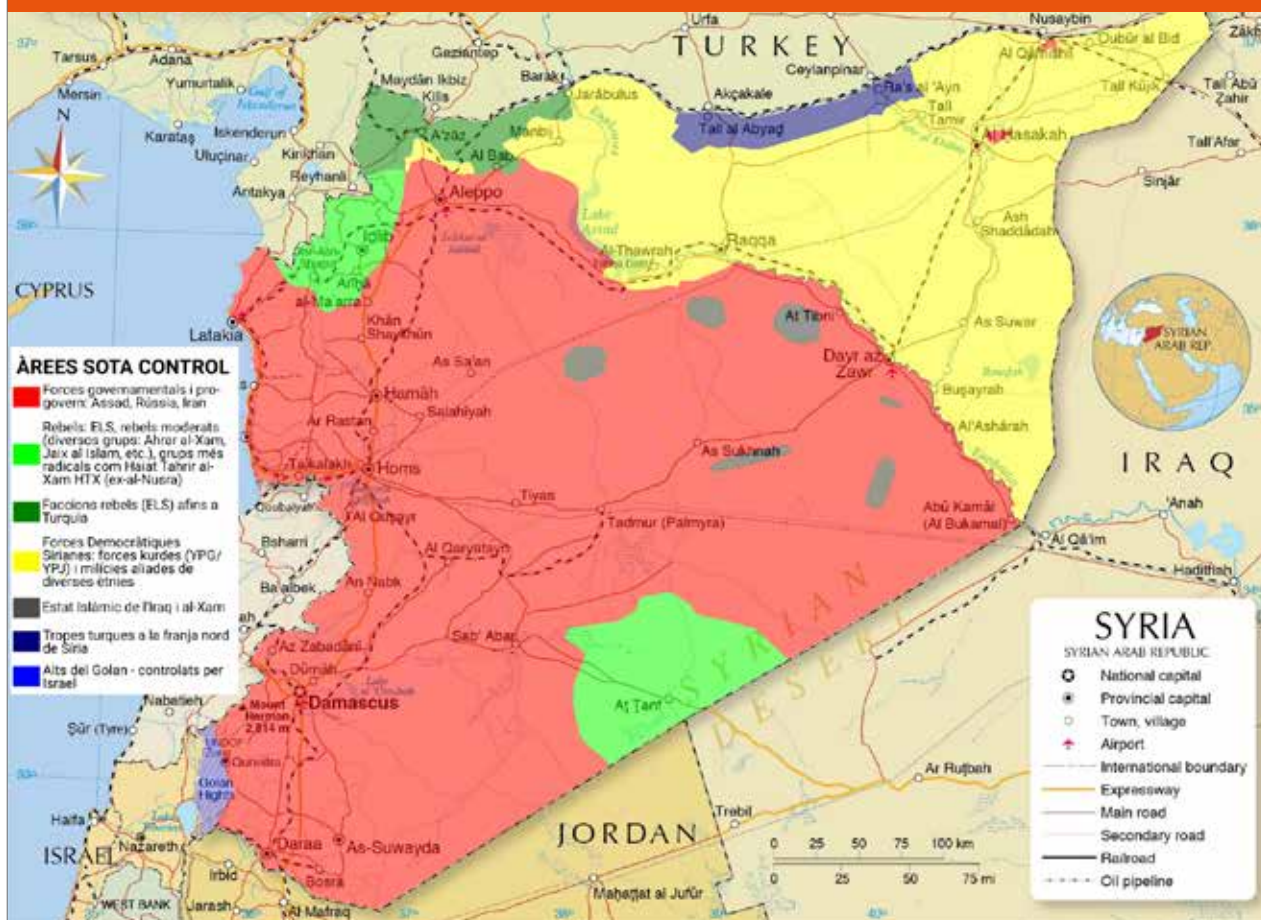
Així, en primer lloc, el present informe busca analitzar la política de la reconstrucció a Síria. A diferència d'altres conflictes armats contemporanis, com, per exemple, a Bòsnia o el Líban, el conflicte sirianès presenta una matriu il·liberal que dificulta enormement la participació d'actors internacionals i la pluralització del finançament i els actors vinculats a la gestió sobre el terreny. En canvi, és el règim –amb el suport dels països que l'han sostingut durant aquests anys de guerra, com ara Rússia, l'Iran o la Xina– l'actor que està capitalitzant la reconstrucció del país de manera gairebé absoluta. A tall d'exemple per a entendre la magnitud del fenomen, una dada: si bé entre el 1858 –quan el primer registre cadastral va ser establert per l'Administració otomana– i el 2011 Síria va tenir al voltant de cent lleis que regulaven la propietat, des de l'inici de la guerra el govern sirianès ha aprovat més de seixanta lleis i decrets relacionats amb l'organització de l'habitatge, la propietat i la terra.

En segon lloc, l'informe presenta una anàlisi crítica de com s'està duent a terme la reconstrucció urbana a les àrees controlades per Al-Assad, especialment a les principals ciutats del país: Damasc i Alep. Com es comentarà més endavant, la reconstrucció urbana a les àrees sota control del règim presenta una lògica *seguritària*, orientada a la protecció dels interessos econòmics de la xarxa més pròxima a Al-Assad i a blindar determinades àrees urbanes a través de la modificació de les identitats que hi habiten. Així, la reconstrucció s'està duent

a terme de manera molt desigual, asimètrica i a diverses velocitats, sovint sense tenir en compte les necessitats de les comunitats locals i molt lluny de l'objectiu de reconciliació o justícia social.

Finalment, l'informe busca anar més enllà dels processos de reconstrucció que s'estan desenvolupant a les àrees controlades pel règim i s'endinsa en el model i els avenços de l'Administració Autònoma del Nord i Est de Síria (AANES). Allà, l'experiència de ciutats com Hasaka, Qamishli o Raqqa ens mostra un model de reconstrucció centrat en la millora dels serveis públics i les infraestructures i que busca consolidar-se –de manera autònoma i amb un sistema públic participatiu– entre les ingerències turques i les pressions de Damasc.

Control territorial a Síria (desembre del 2022)

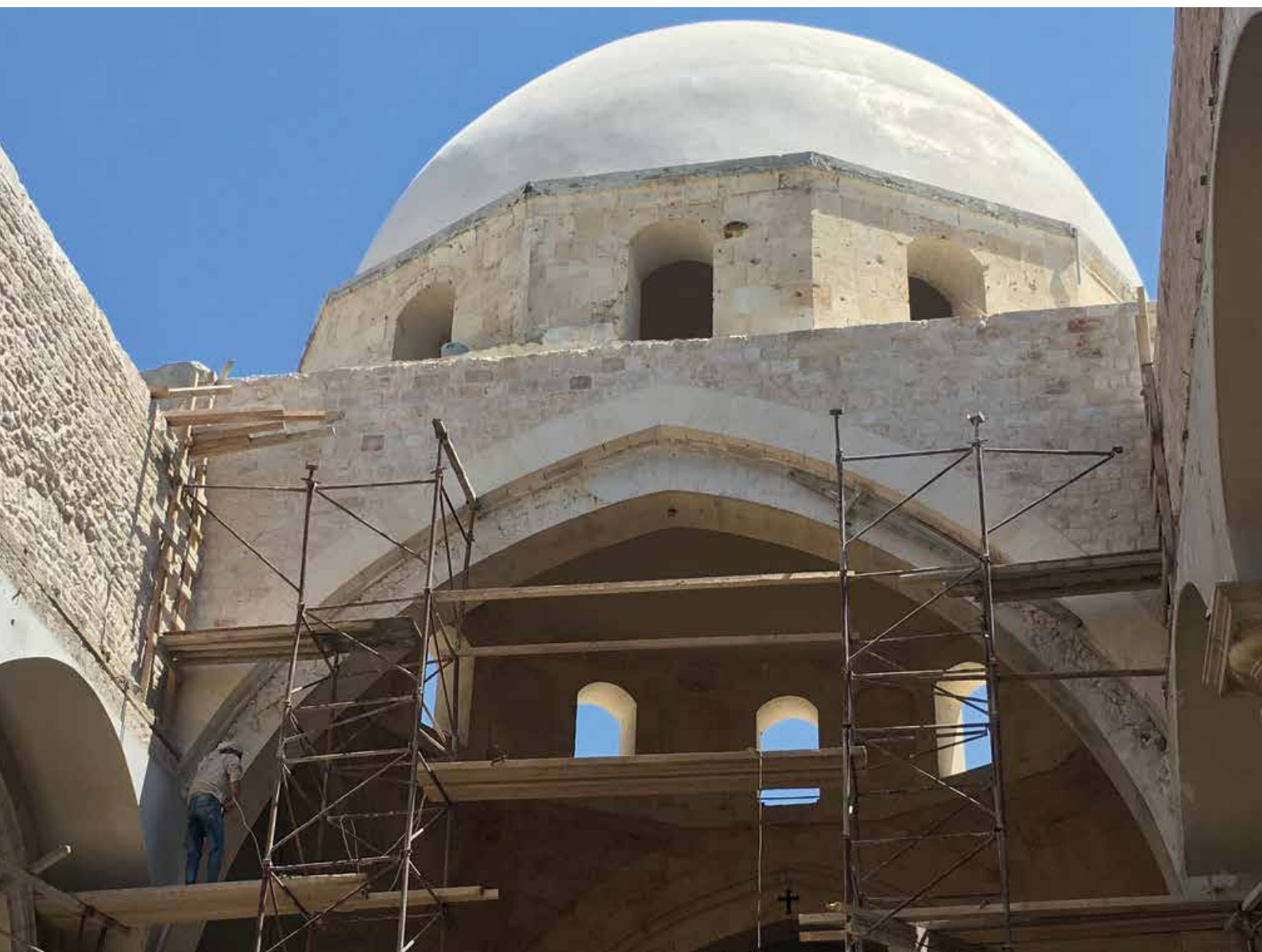

Font: elaborat per l'AMB a partir d'informacions de LiveuMap, sobre un mapa base de Nations Online Project.

Abreviacions

AANES Administració Autònoma del Nord i Est de Síria
AMB Àrea Metropolitana de Barcelona
FDS Forces Democràtiques Sirianes
ISIS Estat Islàmic de l'Iraq i al-Xam
NES Nord i Est de Síria
ONG Organització no governamental

PKK Partit dels Treballadors del Kurdistan
UNOCHA Oficina de les Nacions Unides per a la Coordinació dels Afers Humanitaris
UNOSAT Centre de Satèl·lits de les Nacions Unides
YPG/YPJ Unitats de Protecció Popular

Reconstrucció de l'església a Sahat Farhat (Alep), 2018. © Gabriel Garroum Pla

PART 1. LA POLÍTICA DE LA RECONSTRUCCIÓ A SÍRIA

El marc de reconstrucció postconflicte promogut a Síria des de les institucions estatals no és, de moment, ni reconstrucció ni postconflicte. D'una banda, no s'està aplicant cap model coherent, unificat i que busqui solucionar les causes del conflicte gràcies a la millora i el redisseny del teixit urbà. El que ens trobem és una col·lecció de mesures formals i informals, d'esperit neoliberal i de naturalesa molt asimètrica, que estan entreteixides amb les relacions de poder i de guerra actuals. De l'altra, les iniciatives legals i els desenvolupaments sobre el terreny amb relació a la reconstrucció s'estan duent a terme des de fa anys mentre Síria es troba en un estat de guerra oberta i sense cap marc internacional de pau. Més enllà de ser una característica sorprenent, és important remarcar que la porositat entre les fases de conflicte i postconflicte en les guerres contemporànies ha augmentat progressivament i que les concepcions clàssiques de l'anàlisi de conflictes tenen dificultats per copsar aquesta difuminació entre les fases.

En un dels discursos públics més rellevants dels últims anys, Bashar al-Assad va assegurar l'agost del 2017, a la inauguració de la Conferència del Ministeri d'Estrangers i Expatriats, que, malgrat que la guerra ha fet perdre gran part del jovent i ha destruït les infraestructures del país, Síria «ha aconseguit una societat més sana i homogènia en el sentit real». Aquesta transformació substancial de la societat i la demografia sirianes troba el seu canal i expressió en la progressiva creació d'una nova geografia política a Síria a través de la qual el règim d'Al-Assad busca assegurar la lleialtat política de tota la societat. En aquest sentit, cal explorar com el règim busca la formació d'aquesta lleialtat política a través de tres dinàmiques interrelacionades: *a)* els acords de reconciliació, *b)* el retorn de desplaçats internament i refugiats i *c)* la reconstrucció material.

A partir dels diversos alts el foc que s'han dut a terme a Síria en l'àmbit local des del 2012, el règim –amb el suport especialment de països com Rússia– va posar en marxa el 2016 els anomenats *acords de reconciliació (musalahat* en àrab). Aquests acords busquen permetre que faccions que han lluitat en contra d'Al-Assad puguin accedir a la immunitat legal davant l'Estat i tenir l'oportunitat de reconciliar-se amb el règim. Per contra, a aquells combatents que no han acceptat les condicions del *musalahat* els han expropiat els béns.

Si el procés de reconciliació pot ser considerat el primer pas per a la recuperació del control territorial per part del règim, el segon pas és gestionar i filtrar el retorn, l'accés als serveis públics i la mobilitat dels sirians i les sirianes. Així, com en el cas dels combatents, els civils també han estat objecte de campanyes de reconciliació o normalització a través de les quals s'ha decidit qui podia retornar a Síria (si es trobava fora del país) o bé al seu poble o ciutat de residència (en casos de desplaçats internament). El procés de normalització consisteix en una avaluació legal i de seguretat per part de les autoritats del règim per determinar la lleialtat del ciutadà en qüestió i si ha estat implicat en pràctiques subversives. Si se'n demostra la lleialtat, les autoritats governamentals entreguen els permisos per poder tornar a Síria i residir-hi. De la mateixa manera, els sirians i les sirianes desplaçats internament que volen tornar als seus pobles i ciutats han de passar uns controls de seguretat i triatge exhaustius, sovint en punts de control i sota condicions d'inseguretat extrema.

Finalment, en un marc que busca assegurar la lleialtat absoluta de tota la societat, el règim ha erigit una arquitectura legal i política complexa per fer incórrer a aquelles persones identificades com a deslleials i enemigues en accions amb repercussions legals i castigar-les a través dels règims de

propietat. En l'àmbit institucional i legislatiu, el règim va emprendre accions importants a partir de l'any 2012. Com suggereixen Sawsan Abou Zainedin i Ibrahim Olabi, a les zones on les institucions estatals van col·lapsar i es va destruir massivament el teixit urbà (especialment l'informal), calia un nou marc legal i institucional perquè el règim fes front a la nova situació. El 2012 es va establir un Ministeri d'Habitatge més ampli que s'encarregava de l'urbanisme, l'habitatge i els assentaments informals i, paral·lelament, es van aprovar noves lleis per estimular la inversió, autoritzar la constitució d'empreses per finançar projectes immobiliaris i possibilitar el finançament hipotecari. Per exemple, el Decret legislatiu 40/2012 imposa sancions a qui va iniciar noves construccions en zones informals i ordena l'enderrocament de tots els edificis no autoritzats, i el Decret 63/2012 permet al Ministeri d'Hisenda embargar els immobles de qui estava sotmès a la llei antiterrorista. La renovació urbana entesa com a *reurbanització-demolició* es va afermar amb el Decret 66/2012, que va reactivar els projectes que preveia el Pla director de Damasc del 2007. Si bé el Decret 66/2012 tenia com a objectiu el desenvolupament de zones específiques del sud-oest de Damasc, la Llei 10/2018 va representar una escalada sistemàtica del mateix enfocament per aplicar-lo a tot el país. De manera similar al Decret 66/2012, la Llei 10/2018 permet a les unitats administratives locals crear nous plans urbanístics en àrees designades per ser reconstruïdes. Així, la llei permet transformar la propietat unipersonal anterior en participacions de propietat col·lectiva sobre el nou projecte urbanístic. Aleshores, els accionistes han de tornar a registrar la seva part de l'immoble a la unitat d'administració local per poder accedir a habitatge temporal o a compensacions a través de procediments administratius molt complexos.

LA RECONSTRUCCIÓ DE SÍRIA: UNA NOVA PUGNA GEOPOLÍTICA I ECONÒMICA

En els darrers anys, la reconstrucció material del país s'ha erigit en un nou espai de conflicte, pugna geopolítica i ambició econòmica. Raymond Hinnebusch, pertinentment, argumenta que aquest nou conflicte s'està desenvolupant simultàniament a tres nivells: internament, a través de les estratègies de conso-

lidació de poder del règim; regionalment, en què la reconstrucció s'està instrumentalitzant per consolidar diversos projectes geopolítics enfrontats, i internacionalment, en què s'està decidint quins recursos es posen a l'abast i sota quins termes.

El règim, en paral·lel a la seva política de consolidació de poder en una Síria molt diferent de la del 2011, necessita atreure finançament per a la posada en marxa dels projectes de reconstrucció. Segons les xifres de les Nacions Unides, Síria necessita com a mínim al voltant de 250.000 milions de dòlars, mentre que el règim argumenta que el cost pujaria fins als 400.000 milions de dòlars. No obstant això, Al-Assad ha afirmat en nombroses ocasions que els contractes de reconstrucció només seran atorgats a «aliats» i no pas a països que han donat suport a «terroristes». La paradoxa, però, rau en el fet que aquells països que estan participant en la reconstrucció de manera més intensa (Rússia i l'Iran, per exemple) no tenen el múscul financer i econòmic necessari, i aquells actors que estan exclosos del marc de reconstrucció (els Estats Units o la Unió Europea) poden, però no volen o en són exclosos. Així, amb quines cartes juga el règim sirí per reconstruir Síria?

- **Rússia:** clarament, el principal actor internacional en la reconstrucció de Síria i el baluard central de l'estabilitat del règim. El passat 2020, Moscou va anunciar que busca destinar a la reconstrucció de Síria més de 1.000 milions de dòlars, especialment dirigits a infraestructures civils i militars. Així, Rússia ha rebut tractament preferencial en molts dels contractes de reconstrucció, particularment aquells destinats a reparar o reconstruir infraestructures energètiques. Així, el 2018, Moscou va signar un acord bilateral amb Damasc per a l'extracció de petroli i gas de les àrees del país controlades pel règim, i diverses empreses van obtenir contractes molt profitosos en projectes de la indústria energètica. Finalment, Rússia busca atreure finançament internacional per a la reconstrucció de Síria a través de canals diplomàtics amb altres països, els quals han tingut considerablement més èxit fora de l'esfera occidental.

- **Iran:** a finals de desembre del 2021, el govern iranià va anunciar que el país estava preparat per involucrar-se en la reconstrucció de Síria. Al llarg de l'últim lustre, però, l'Iran ja havia fet passos importants per involucrar-se en la reconstrucció, per no parlar de l'enorme deute que el règim té amb Teheran (més de 16.000 milions de dòlars des del 2012). Sense anar més lluny, l'Iran va dominar la Fira Internacional de Damasc del 2018, la segona edició des de l'inici de la guerra, i ha

estat un pilar fonamental en les edicions posteriors des d'aleshores. Sens dubte, la participació de l'Iran a Síria s'explica per la necessitat d'obtenir més influència i recursos econòmics a través de projectes a llarg termini i d'esquivar l'impacte de les sancions americanes. En aquest sentit, les empreses relacionades amb la Guàrdia Revolucionària de l'Iran són les més actives, especialment en la reconstrucció d'alguns suburbis de Damasc.

- **Xina:** si bé Rússia i l'Iran són els països que el règim ha prioritzat en la reconstrucció –en part per la seva presència dins l'estructura militar provocada per la guerra–, la Xina sembla l'únic país capaç de proveir dels recursos necessaris per a una reconstrucció a gran escala. La Xina és el soci comercial més important de Síria i ja ha assegurat la inversió de més de 2.000 milions de dòlars en projectes de reconstrucció. Per a la Xina, Síria és un país cabdal en la Nova Ruta de la Seda i el seu projecte d'accedir als mercats del Líban i l'Iraq. Així, la Xina està buscant crear acords en els sectors del petroli, el gas i l'electricitat per fer augmentar la dependència de Síria del sector energètic xinès.

- **Els països del golf Pèrsic:** les monarquies del golf Pèrsic han incrementat la seva presència en l'economia de la regió de manera molt significativa durant les últimes dècades. En el cas de Síria, països com l'Àrabia Saudita, Qatar o els Emirats Àrabs Units eren uns dels principals inversors a Síria, especialment en el sector del turisme i l'habitatge. Malgrat la seva posició antigovernamental durant la guerra, els països del golf i la seva riquesa apareixen com una possibilitat pragmàtica per al règim. El procés de rehabilitació diplomàtica dels països del golf amb Al-Assad, paradigmàticament il·lustrat amb el cas dels Emirats Àrabs Units, busca precisament ocupar un espai important en el nou escenari de reconstrucció a Síria, necessitat d'inversions massives i caracteritzat per una forta liberalització ●

La qüestió central de la Llei 10/2018, i el que la converteix en un mecanisme d'atribució i negació de ciutadania molt perillós, gira entorn de la capacitat dels sirians desplaçats i refugiats per presentar proves que testifiquin que són propietaris d'un immoble en una zona destruïda o afectada per la guerra. Aquells que no reclamen els seus béns, ja sigui personalment o mitjançant familiars designats legalment, perden els seus drets de propietat sense indemnització. En un país que ha vist desplaçada

més de la meitat de la seva població, ja sigui com a refugiats o desplaçats internament, i on la seguretat jurídica i física sobre el terreny no està garantida, la Llei 10/2018 actua més com un mecanisme d'exclusió que no de reconstrucció. A més, només la meitat de la terra siriana estava registrada abans del conflicte i la guerra ha destruït la majoria dels registres de la propietat locals i un terç dels habitatges, cosa que complica encara més l'accés a la documentació.

La nova arquitectura jurídica posada en marxa a Síria també busca sancionar i castigar les desercions militars a través de l'accés a la propietat. Així, la Llei 35/2017, que inclou una addenda al Decret 63/2012 comentat anteriorment, busca legalitzar la confiscació i la redistribució dels béns dels desertors militars. Les dues lleis defineixen els actes de «terrorisme» violents i no violents, així com no complir amb el servei militar, com a actes de deslleialtat que comporten l'expulsió dels ciutadans del sistema polític. Els sirians que deserten o que van abandonar el país són criminalitzats de manera automàtica i són considerats legalment com a «terroristes», per la qual cosa el règim els pot expropiar les propietats i els béns i negar-los el dret a viure a Síria.

La política de la reconstrucció a Síria, per tant, és molt diferent de la que s'ha observat en contextos postconflicte durant les últimes dècades. Prenent un exemple paradigmàtic dels conflictes contemporanis, com és Bòsnia i Hercegovina, allà els drets de propietat van ser dirigits per un organisme públic amb representants locals i internacionals anomenat Comissió per a la Reclamació de Béns Immobles de Persones Desplaçades i Refugiats (CRPC en anglès). El restabliment dels drets a la propietat a Bòsnia es va dur a terme a través de negociacions, tensions i acords entre els règims jurídics nacionals i els mecanismes internacionals de restitució de propietat que van establir els Acords de Dayton. Síria, a diferència de l'exemple bosnià, es troba en un marc il·liberal de la gestió del conflicte i les seves conseqüències, molt lluny encara d'incorporar les pràctiques, les referències i els marcs legals internacionals.

AJUT HUMANITARI I *EARLY RECOVERY*: REPTES PER A LA COMUNITAT INTERNACIONAL

Les agències internacionals, les organitzacions no governamentals (ONG) i les Nacions Unides poden tenir un paper fonamental a Síria en la distribució d'ajut humanitari i *early recovery*, molt necessaris per millorar la qualitat de vida de les comunitats locals, la reconstrucció de serveis essencials (serveis sanitaris o escoles, per exemple) i la millora de la seva resiliència a mitjà i llarg termini. No obstant això, la situació actual a Síria i el marc de reconstrucció articulats pel règim presenten nombrosos reptes, dilemes i dificultats per a les Nacions Unides, els Estats Units o la Unió Europea.

En primer lloc, el règim sirianès té un ampli historial a l'hora de desviar i polititzar l'ajut humanitari internacional, el qual molts cops ha acabat exclusivament en àrees lleials al règim, subjecte a corrupció, o controlat i gestionat per personal escollit dins els cercles de lleialtat més propers. Tal com documenta un informe de Human Rights Watch el 2019, és especialment problemàtic el risc que molts programes internacionals o organitzacions humanitàries internacionals estableixin acords amb entitats locals molt condicionades pel mateix sistema d'abusos i la falta de transparència en què opera el règim, cosa que sens dubte desvirtua les intencions inicials de l'ajut humanitari.

En segon lloc, el dilema sembla evident: les Nacions Unides han de participar en la provisió d'ajut humanitari de recuperació quan el sistema sencer està condicionat per les polítiques del règim? Participar-hi, sens dubte, alleuja el patiment de les sirianes i els sirians sobre el terreny, també sota Al-Assad. Així i tot, això significa poder donar carta blanca al règim en projectes de reconstrucció instrumentalitzats per consolidar el seu control sobre el territori, acceptar certs nivells de corrupció sobre el terreny o augmentar la desigualtat entre zones.

Finalment, el dilema s'amplia amb una altra pregunta: aleshores, com s'hi pot incidir? Per als Estats Units, la qüestió sembla residir en l'equilibri entre proveir ajut humanitari i de recuperació, mantenir les sancions contra el règim i evitar participar en la reconstrucció sense obtenir concessions o reformes per part d'Al-Assad. La Unió Europea, per la seva banda, ha virat recentment cap a una posició més pragmàtica en relació amb Al-Assad després d'una dècada de clara fermesa en contra del règim. Malgrat que participar en la reconstrucció segueix sent una línia vermella si prèviament no es produeix

una reforma o transició política, els programes de recuperació i d'ajut humanitari a refugiats i desplaçats s'han intensificat recentment. Per exemple, el passat maig del 2022, la Unió Europea va mobilitzar més de 6.000 milions d'euros en ajut humanitari, una xifra superior a la de l'any 2021 ●

Cerca de la mujer se elimina por los combates - Foto de stock de Siria libre de derechos

PART 2. LA SÍRIA D'AL-ASSAD I LA RECONSTRUCCIÓ SECURITÀRIA DE L'ESPAI URBÀ

Segons les estimacions del 2022 de les Nacions Unides, uns 328.000 habitatges han estat totalment o majoritàriament destruïts al llarg d'aquests onze anys de conflicte. A aquesta xifra s'hi sumen entre 600.000 i fins a 1 milió d'habitatges moderadament o parcialment destruïts. La destrucció urbana és especialment extensa a conseqüència de les pràctiques de la guerra en els principals escenaris del conflicte. Així, segons les dades del Banc Mundial del 2022, caldrien entre 2.300 i 2.800 milions de dòlars per reconstruir l'habitatge privat i entre 6.300 i 8.500 milions de dòlars per reconstruir les infraestructures urbanes.

Les ciutats de Damasc i Alep es troben entre les més castigades per la destrucció i la guerra. Segons les dades d'UNOSAT publicades el 2018, Alep va patir vora el 33 % del total d'edificis destruïts del país, la gran majoria tipificats com a «destruïts greument». Particularment castigats van ser els barris de l'est d'Alep, la majoria informals, amb més del 50 % del total de la destrucció a la ciutat. A Damasc, especialment a l'est de la capital (Ghouta), la destrucció a conseqüència de les hostilitats i l'estat de setge és enorme, amb percentatges tan esgarrifosos com més del 90 % d'edificis destruïts a Jobar (molt a prop del centre de Damasc) o més del 70 % a Ein Tarma. El 90 % del sistema de clavegueram a la Ghouta Oriental ha estat destruït, així com la majoria dels hospitals.

Per entendre el model de reconstrucció urbana a ciutats com Damasc i Alep, cal mencionar el model d'urbanisme impulsat pel govern d'Al-Assad (pare i fill) les dècades prèvies a l'inici del conflicte. L'augment de la densitat demogràfica i la concentració de recursos econòmics, oportunitats i serveis a Damasc i Alep van accelerar la migració dels pobles cap a la ciutat entre els anys setanta i noranta. La mobilitat rural i l'augment de la urbanització a Síria va donar lloc a la formació

de moltes àrees i barris informals (*'ashawiyat* en àrab) a les perifèries de les grans urbs del país, un fenomen que les autoritats polítiques van tolerar fent els ulls grossos. Durant la dècada del setanta, el govern va intentar posar remei a aquesta situació i controlar el paper del sector privat i l'habitatge informal a través d'un seguit de lleis. No obstant això, el resultat no va ser l'esperat, i durant les dècades del 1980 i el 1990 la situació va empitjorar. A Damasc, per exemple, mentre els projectes d'habitatge formal (públics, privats i en cooperativa) proveïen menys d'un terç de la demanda total, la resta es cobria a través de l'habitatge informal. Si bé l'any 1982 el govern de Hafiz al-Assad va decidir proveir de serveis i infraestructures essencials els barris informals, això no es va traduir en un reconeixement formal dels seus drets de propietat.

Amb l'ascens de Bashar al-Assad al poder, les seves polítiques neoliberals van exacerbar un model de desenvolupament urbà que afavoria les ciutats a costa de les àrees rurals, els centres de les ciutats a costa dels barris periurbans, i els barris moderns a costa dels suburbis tradicionals. Aquesta política, juntament amb el paper creixent del sector privat en el mercat de l'habitatge, la prohibició de construir nou habitatge informal – castigat amb penes més dures (Llei 1/2003, Llei 59/2008)– i la manca de regularització efectiva dels barris informals existents va deixar milions de sirians en una situació de vulnerabilitat legal i socioeconòmica. El 2004, al voltant del 40 % de la població de Damasc –això és, més d'1 milió de persones– vivien en àrees informals; a Alep, la xifra era de més del 30 %. Tal com argumenta Edwar Hanna, cofundador del projecte Syrbanism, un dels grans problemes de ciutats com Alep abans de l'inici de la guerra era l'existència de sistemes sociopolítics paral·lels que actuaven dins la geografia de la ciutat i que donaven peu a

l'emergència de societats diferenciades als marges i les perifèries de la ciutat.

A partir del 2005, aquesta orientació neoliberal va permetre la planificació de projectes urbanístics exclusius i d'alt nivell, especialment a Damasc. L'adquisició massiva de terrenys per edificar va ser impulsada per grans monopolis econòmics que gaudien de connexions personals amb Al-Assad, que van acumular els negocis i les activitats econòmiques més rendibles del país. Encara que projectes immobiliaris com Tilal Dimashq (Turons de Damasc) i Vuitena Porta es van abandonar en la seva fase de disseny abans de l'inici del conflicte, el règim ja havia projectat una visió urbanística centrada a potenciar la creació de complexos d'habitatge de gamma alta a costa de generar més desigualtats socials.

Així, abans de l'esclat del conflicte el 2011, les zones d'expansió periurbanes al voltant de ciutats com Damasc i Alep es van convertir en un escenari de conflicte entre aquells que volien utilitzar-les per especular i les comunitats locals que lluitaven per defensar els seus drets de propietat. En absència de mecanismes legals i socials per abordar les desigualtats, l'exclusió social dels nouvinguts urbans a causa de la seva dependència de l'economia informal i la provisió irregular de serveis va obrir el camí al descontentament social massiu. La finestra d'oportunitat per a l'expressió d'aquest malestar va aparèixer amb l'aixecament del 2011, que va capitalitzar el descontentament i el ressentiment cap al règim a conseqüència de les desigualtats, la falta d'habitatge assequible i la dependència de les xarxes informals i de patronatge per accedir als serveis públics.

En paral·lel, mentre el règim buscava controlar els espais urbans i gestionava els seus conflictes socioeconòmics, també exacerbava les diferències identitàries en comptes d'alleugerir-les. Aquesta tendència va ser especialment evident a partir del 2000 amb Bashar al-Assad al poder. Les polítiques neoliberals mencionades anteriorment van erosionar el contracte social impulsat pel partit Ba'ath: la contracció de l'aparell del partit i de les institucions corporativistes va provocar una disminució de la seva capacitat per penetrar en zones rurals i periurbanes, on viu la majoria

la població de confessió sunnita. D'una banda, el règim va veure reduïda la seva extensa xarxa clientelista, la qual s'estenia per tot Síria i penetrava aquelles àrees que mostraven menys lleialtat cap al règim. De l'altra, a mesura que els recursos econòmics es concentraven al voltant d'un nucli proper al règim cada vegada més sectaritzat i estret, la percepció d'una dinàmica de discriminació per raons identitàries i sectàries contra la majoria sunnita va fer encara més vulnerable el règim davant una oposició, un sector de la qual va trobar en l'islamisme un vehicle d'antagonisme efectiu.

La reconstrucció a Damasc

A la capital del país, Damasc, la instrumentalització de l'entorn urbà i la seva destrucció-reconstrucció va ser palpable des de l'inici del conflicte armat l'any 2012. Sense anar més lluny, els barris de Tadamon i Qaboun van ser arrasats per excavadores tan bon punt les forces rebels van ser expulsades de l'àrea l'estiu d'aquell mateix any. Segons els informes de Human Rights Watch del gener del 2014, entre el juliol i l'octubre del 2012 i el juliol i el novembre del 2013, una extensió de 18 hectàrees va ser arrasada a Qaboun.

Com s'ha comentat a la secció anterior, el Decret 66/2012 va ser l'eina que va relançar els projectes urbanístics a Damasc que preveia el Pla mestre de l'any 2007, suspès l'any 2009. Aquests projectes han afectat especialment els barris del sud de la capital, com, per exemple Mezzeh, Kafr Souseh, Darayya o Al-Qadam. El decret ha permès establir un marc legal i financer per expropiar zones d'habitatge informal i, sobretot, reurbanitzar-les a través d'inversors privats. Amb el Decret 66/2012, el nombre d'assentaments informals a destruir va augmentar en un 20 %. És important remarcar que aquestes àrees de renovació urbanística, especialment a Basatin al-Razi, una secció del barri de Mezzeh, no van ser devastades pel conflicte. Malgrat això, aquests barris van ser l'escenari de grans manifestacions i estan ubicats en zones estratègiques de la capital, prop de centres econòmics i polítics importants. Per exemple, algunes d'aquestes demolicions van tenir lloc a la vora d'edificis governamentals o instal·lacions militars atacades per l'oposició. Moltes famílies van ser desallotjades de la zona sense compensació

o alternatives d'habitatge segures. Hussein Makhoul, governador del districte rural de Damasc va admetre en una entrevista amb *The Wall Street Journal* que aquestes demolicions prèvies a la reconstrucció eren essencials per expulsar l'oposició de zones estratègiques. Així, malgrat que el Decret 66/2012 es va aprovar amb la intenció de reorganitzar les àrees informals i millorar les condicions de vida, la instrumentalització de la llei s'ha mostrat evident.

Sota aquest decret s'han aprovat dos complexos residencials, Marota City (a Basatin al-Razi) i Basilia City (que s'estén al sud de l'anterior, incloent-hi àrees de Mezzeh, Kafr Souseh, Darayya i Al-Qadam). Ambdós projectes consisteixen en el desenvolupament d'habitatges de luxe, torres, oficines i zones de lleure. En última instància, mitjançant la construcció d'immobles de luxe a zones amb un alt potencial econòmic, però fins ara habitades per classes baixes, es busca intervenir directament sobre els patrons de segregació socioeconòmica a la capital. L'entrada a Damasc des del seu flanc occidental es preveu com un

cinturó d'alt poder adquisitiu que cobreixi tot el barri de Mezzeh i les seccions nord de Kafr Souseh. En zones on la seva població mostrava una clara oposició al règim i representava una clara amenaça a la seguretat governamental en punts crítics de la capital, els seus antics residents poden ser substituïts per d'altres que vinguin d'estrats socials superiors, potencialment més acomodats i, el que és més important, més integrats dins les xarxes econòmiques i clientelistes del règim.

Els projectes Marota City i Basilia City s'han finançat a través de la col·laboració públicoprivada, en la qual la companyia Damascus Cham Holding, creada l'any 2016 i propietat del Consell del *muhafaza*, s'encarrega de la construcció de les infraestructures necessàries a canvi de participacions del nou projecte urbanístic. Des del 2017, Damascus Cham Holding ha anat creant aliances d'empreses amb moltes de les grans companyies privades i homes de negoci del país. Aquest model de col·laboració entre consells locals i inversors privats solidifica l'esperit clientelista existent a l'economia siriana des del 1980.

Ubicació dels projectes Marota City (secció superior) i Basilia City (secció inferior) a la ciutat de Damasc, *Marota News* (9 de juliol del 2021)

A més, com que els inversors privats –nous i antics– són pròxims a l'esfera d'Al-Assad, el règim busca utilitzar els mecanismes legals i econòmics vinculats a la reconstrucció per consolidar els seus interessos polítics a costa dels drets dels habitants originals de la zona. Només aquells capaços de navegar per aquestes xarxes clientelistes del règim, mostrar lleialtat i obediència i tenir accés a capital estranger poden participar en el desenvolupament d'aquests projectes urbanístics.

A principis del novembre del 2018, i sota els auspicis de la Llei 10/2018, el règim sirianès va anunciar la voluntat de posar en marxa un gran esquema urbanístic per a Damasc, que es va començar a debatre i promoure abans de l'inici del conflicte armat, però no es va arribar a implementar mai. Els nous plans urbanístics s'han aprovat de manera escalonada, busquen reconstruir diverses àrees perifèriques de Damasc com ara Jobar, Qaboun, Barzeh, Darayya, Harasta i Yarmouk, totes antics enclavaments rebels i fortament afectades per la destrucció. L'anunci dels plans urbanístics ha anat precedit per detonacions i demolicions addicionals, seleccionades deliberadament, que converteixen l'espai en una mena de taula rasa on poder implementar el projecte urbanístic sense impediments.

L'agost del 2019, el Consell del *muhafaza* de Damasc va anunciar el Pla de reurbanització núm. 105 (sota la Llei 23/2015) per a la zona de Qaboun. El setembre del 2021, Bashar al-Assad va aprovar el Decret 237/2021 per crear noves zones de reurbanització a l'entrada nord de Damasc, especialment als barris de Qaboun i Harasta i sota el Pla urbanístic núm. 104 del 2019. Aquest pla urbanístic busca canviar el tipus de propietat, d'industrial i per a finalitats agrícoles a residencial i comercial. El Consell del *muhafaza* de Damasc va justificar el desplaçament del sector industrial i agrícola de la zona argumentant que «preservava la identitat de Damasc com a ciutat de serveis, finances i inversió». El juny del 2022, va publicar el Pla urbanístic núm. 106 per a la reorganització del barri de Jobar, un dels més destruïts durant la guerra i proper a la cèntrica plaça dels Abbàssides de Damasc.

CLIENTELISME, MILITARISME I RECONSTRUCCIÓ

Un dels efectes de les polítiques neoliberals d'Al-Assad de l'última dècada és un aprofundiment de les xarxes clientelistes existents abans del conflicte. No obstant això, és important remarcar que més d'una dècada de conflicte armat ha provocat el reordenament i l'aparició de nous centres de poder, nous actors amb capital econòmic i noves xarxes d'economia de guerra i extractiva que, progressivament, s'estan incorporant a activitats econòmiques formals.

La generació d'elits econòmiques prèvia a la guerra, il·lustrada pels noms de Rami Makhoul (actualment caigut en desgràcia) o Fares al-Shibahi, ha deixat pas a nous noms com Nader Qalei, Khaled al-Zubaidi, Ayman Jaber, Ahmad Jamal Eddine, Mazen al-Tarazi o Samer Foz. Molts d'aquests nous noms de l'elit econòmica de Síria han donat suport econòmic al règim durant aquesta dècada, incloent-hi el finançament d'unitats militars i paramilitars. L'accés a projectes de reconstrucció, per tant, és una de les vies de recompensa per part del règim a aquests homes de negocis.

El cas més rellevant és el de Samer Foz, anomenat el «nou Rami Makhoul» per la seva influència i capacitat econòmica. Fundador d'Aman Holding Group l'any 1988, Foz s'ha convertit en el contractista més important de Damascus Cham Holding per a la construcció del projecte Marota City, amb més de 300 milions de dòlars invertits. Malgrat que la figura de Foz ha estat subjecta a nombroses sancions occidentals, la seva participació en la reconstrucció de Damasc –així com la de diversos dels noms mencionats anteriorment– és absolutament central i il·lustra el nou entramat públicoprivat que sosté el règim. ●

La reconstrucció a Alep

El 13 de desembre de 2016, un acord entre les forces rebels i el règim sirianès –supervisat per Rússia i Turquia– va posar el punt final al setge d'Alep est. Es va establir un passatge segur per a l'evacuació de les forces rebels i els seus familiars a canvi del control total de la ciutat per part de les forces d'Al-Assad. El 23 de desembre, el dia en què la guerra a la ciutat va acabar oficialment, més de 35.000 persones van ser desplaçades dels barris orientals

de la ciutat, un desplaçament exemplificat per les llargues cues d'autobusos verds entrant i sortint dels barris més castigats de la ciutat. A Alep, una de les ciutats més destruïdes del país pel conflicte armat, la reconstrucció a dues velocitats és un clar producte de les dinàmiques de poder locals, nacionals i internacionals que caracteritzen la política de la reconstrucció a Síria.

Com en el cas de l'àrea urbana de Damasc, la Llei 10/2018 només estableix la renovació urbanística en àrees seleccionades específicament. A Alep, aquestes zones són els barris de Jabal Badro i Haydariyeh, a l'est de la ciutat. Pel que fa a Jabal Badro, només el 13 % del seu teixit urbà ha estat destruït per la guerra, però davant la manca d'urbanització de la majoria de les seves terres, les autoritats responsables han permès la destrucció i la renovació de la zona. Haydariyeh, que es compon d'habitatges públics, serà enderrocat i reconstruït amb torres similars a les previstes als afores de Damasc. Pel que fa a la resta de l'Alep est destruït, la major part del qual està edificat amb habitatge informal, l'extensa manca de serveis, la lenta extracció de runa i la falta d'un pla general per fer front a la reconstrucció evidencien la falta d'interès polític per zones que es troben al marge de les oportunitats immobiliàries més lucratives, com a mínim de moment.

INSEGURETAT ENTRE LES RUÏNES

La presència de milícies i de diversos grups armats a Alep, juntament amb l'escassa reconstrucció de la ciutat i l'extensa presència de runa, no ha dissipat la profunda sensació d'inseguretat malgrat que les hostilitats armades van acabar el 2016. La inseguretat és especialment rellevant a l'est d'Alep, a conseqüència de les activitats extractives de les milícies (algunes finançades per Rússia o l'Iran), el clientelisme dels homes de negocis més propers al règim i la falta de reconstrucció o desenvolupament econòmic. L'enorme fragmentació de les forces de seguretat estatals a la ciutat —el cas de la Quarta Divisió és el més rellevant i de més impacte econòmic per als habitants d'Alep— ha donat peu al saqueig d'empreses, l'expropiació d'habitatges i la competició a l'hora d'adquirir les activitats més lucratives relacionades amb la reconstrucció. Aquest model

de *warlord-turned-entrepreneur*, o senyor de la guerra convertit en empresari, es veu il·lustrat per la família Qaterji, una de les més influents d'Alep i recentment amb una gran presència a la Cambra de Comerç de Síria. Hussam Qaterji, parlamentari pel *muhafaza* (província) d'Alep des del 2016, és alhora finançador de diverses milícies a la zona de Deir ez-Zor encarregades de protegir el transport de cru des de zones controlades per les Forces Democràtiques Sirianes (FDS) cap a zones del règim. A més, Qaterji és considerat un dels màxims impulsors de la demolició prematura d'edificis per a la seva posterior reconstrucció en nous plans urbanístics dels quals la seva empresa, entre d'altres, busca beneficiar-se ●

Un estudi del 2019 publicat pel govern sirianès demostrava que més de 10.000 edificis de la ciutat estaven en risc de col·lapse imminent, amb més de 4.000 famílies que necessitaven ser evacuades. L'estudi no incloïa les àrees informals, justament les més castigades per la guerra. De fet, el Consell del *muhafaza* d'Alep estimava l'any 2019 que el 70 % dels edificis d'Alep est van ser afectats per la guerra i que més del 30 % necessitaven reparacions per poder ser mínimament habitables.

A la Ciutat Vella d'Alep es pot observar el mateix patró de reconstrucció selectiva com a resultat d'una estratègia deliberada que utilitza la restauració del patrimoni com a mitjà per reforçar el control local i promoure una imatge de creixent normalització a escala internacional. Els esforços de reconstrucció a la Ciutat Vella s'han centrat en la restauració d'enclavaments seleccionats acuradament que semblen estar al servei, en part, d'una política de l'espectacle que busca recuperar la Ciutat Vella, mercantilitzar-la de nou i projectar una imatge de progrés, estabilitat i prosperitat per seduir les classes mitjanes de la ciutat i, sobretot, les audiències occidentals. Per exemple, la ciutatella d'Alep ha tornat a obrir-se al públic el juny del 2018 i s'ha iniciat la restauració d'alguns mercats de la Ciutat Vella, en particular els mercats Al-Saqatiyeh, Khan al-Gumruk i recentment Khan al-Harir, així com petites zones circumdants, gràcies al suport de l'Agà Khan Trust for Culture.

Reconstrucció del famós mercat Khan al-Harir i contrast amb els voltants. © AFP News Agency (2021)

PART 3. UNA SÍRIA DIFERENT? RECONSTRUCCIÓ A L'ADMINISTRACIÓ AUTÒNOMA DEL NORD I EST DE SÍRIA

La fragmentació territorial i política de Síria també afecta de ple les dinàmiques i les velocitats de la reconstrucció material, així com els reptes locals i internacionals als quals han de fer front les comunitats sobre el terreny. Més enllà dels territoris controlats per Al-Assad, l'anomenada Administració Autònoma del Nord i Est de Síria (AANES) –també coneguda com a Rojava– controla actualment al voltant d'un 20 % del total de Síria i ha aconseguit establir-se malgrat les nombroses amenaces i dificultats que pateix. Les FDS, l'aliança militar entre milícies kurdes, àrabs i sirianes que opera a l'AANES, controla nuclis urbans importants com ara Qamishli, Hasaka, Raqqa i Manbij i parts de la província de Deir ez-Zor.

Sens dubte, el Nord i Est de Síria ha estat una de les zones més castigades al llarg d'aquests anys de guerra. La lluita contra l'ISIS ha provocat la destrucció d'habitatges i infraestructures a gran escala, així com el desplaçament forçós de milions de persones. Sense anar més lluny, segons les dades d'abril de 2011, a Raqqa més de la meitat de la població viu en cases malmeses o en una condició de destrucció suficient per no poder ser habitades. A Hasaka els nivells de destrucció són més baixos, però la ciutat acull més de 120.000 desplaçats internament, cosa que significa un 50 % de la població de la ciutat, el percentatge més alt a tot l'AANES. De fet, al Nord i Est de Síria, més d'un quart dels 2,7 milions d'habitants són desplaçats internament, cosa que exemplifica els efectes devastadors del conflicte sobre la regió.

L'estat dels serveis i les infraestructures bàsiques és un dels grans causants de la difícil situació humanitària que viu la regió del Nord i Est de Síria després de més d'una dècada de conflicte. Per exemple, durant la primera meitat del 2021, aquesta zona només tenia electricitat unes cinc o sis hores al dia. Alhora, la provisió estable

d'electricitat s'ha vist molt minvada per talls continus i interrupcions, cosa que també ha afectat la provisió d'aigua a gran part de la zona. Aquest fet, juntament amb la destrucció d'infraestructura elèctrica i la disminució del cabal del riu Eufrates, també ha fet disminuir el potencial hidroelèctric.

Així, la manca de provisió d'electricitat també ha afectat la provisió d'aigua, ja que s'ha restringit el volum bombat i dificultat que l'aigua rebi el tractament de potabilització necessari. El cas més evident és el de la planta d'aigua d'Alouk, a Hasaka, on la capacitat i funcionalitat s'han vist limitades en nombroses ocasions, i això ha posat en risc l'accés a aigua potable a més de mig milió de persones. En províncies com Raqqa o Deir ez-Zor, gran part de l'aigua del clavegueram es llença al riu Eufrates i molts dels camps de desplaçats internament no disposen de mètodes de tractament d'aigües, gestió de residus o clavegueram adequats, cosa que dona pas a l'aparició de malalties i agreuja encara més la situació humanitària.

La contaminació provocada per la indústria petrolera i l'estat de les seves infraestructures són altres problemes als quals l'AANES ha hagut de fer front. Per exemple, les fuites de petroli a Gir Zero, una de les instal·lacions més importants als pous petrolífers de Rmelan, s'estan produint des del 2014 i provoquen l'abocament de centenars de barrils de cru a la zona i al riu adjacent.

ELS ATACS DE TURQUIA: INCREMENT DE L'ALARMA HUMANITÀRIA

Durant els últims anys, els atacs continuats de l'exèrcit turc sobre posicions de l'AANES han empitjorat substancialment l'estat de les infraestructures i els serveis bàsics, així com l'accés de la població a ajut humani-

tari. D'una banda, les diverses incursions terrestres de Turquia i l'establiment de zones de control al llarg del nord de Síria han empitjorat l'accés a recursos bàsics, els quals sovint són utilitzats com a arma de conflicte. Així, des de l'ofensiva iniciada l'octubre del 2019, Turquia ha estat acusada d'alterar el cabal del riu Eufrates de manera deliberada i de desviar l'aigua del riu Khabur, un dels més importants de la província de Hasaka i essencial per als conreus de la zona. De l'altra, els atacs aeris conduïts per Turquia des del novembre del 2022 com a resposta a l'atemptat terrorista que va tenir lloc a l'avinguda d'Istiklal d'Istanbul aquell mateix mes han anat dirigits a provocar més destrucció a zones altament poblades i a les seves infraestructures. Aquests atacs han afectat especialment les infraestructures energètiques de la zona com ara la planta de Suwaidiyya, pous petrolífers a la província de Hasaka i diverses ciutats com ara Qamishli o el camp d'Al-Hawl. L'augment dels nivells de pol·lució i l'escassetat d'accés a l'energia són conseqüència directa d'aquests atacs, que afegeixen més dificultats a la ja delicada situació humanitària a la zona ●

La reconstrucció a l'AANES: avenços, prioritats i reptes polítics

La reconstrucció material de pobles i ciutats ha estat una de les prioritats evidents de l'AANES des de la seva constitució, especialment allà on els efectes de l'ISIS van ser més profunds. Per exemple, a Kobane, ciutat del nord de Síria que l'ISIS va destruir gairebé per complet l'any 2015, diverses iniciatives civils van ser pioneres en l'intent de reconstruir ràpidament seguint els principis ideològics i ètics que l'AANES busca implementar al llarg del territori, com ara l'ecologia social. Inspirada en les tesis de Murray Bookchin i desenvolupada pel fundador del Partit dels Treballadors del Kurdistan (PKK), Abdullah Öcalan, la doctrina de l'ecologia social argumenta que la destrucció mediambiental i la crisi ecològica són producte del sistema capitalista i l'explotació a la qual sotmet les poblacions. Així, l'única manera de superar l'opressió provocada pel capital, la crisi social i la guerra és construir una societat políticament i èticament més justa a través de la interrelació mútua i no jeràrquica entre éssers humans i el món natural del qual formen part. Des del març del

2019, quan la totalitat dels territoris de l'AANES van ser alliberats de l'ISIS, la prioritització dels esforços de reconstrucció i l'ajut humanitari per establir el projecte polític i evitar el ressorgiment de l'ISIS es va fer encara més evident. Segons el document anual de l'AANES de l'any 2020, i malgrat la incursió turca de l'octubre del 2019, es van poder reparar més de 300 carreteres, rehabilitar més de 58 clíniques i 8 hospitals i iniciar uns 160 projectes de clavegueram al llarg del territori.

A Raqqa, ciutat que l'ISIS i la posterior campanya de la Coalició Global per alliberar-la van arrasar, els esforços se centren a fer-ne una ciutat funcional de nou. Així, el Consell Civil de Raqqa ha destinat esforços a desenrunar-la –fins a 1.000 metres cúbics cada dia segons les dades del 2021– i, especialment, a retirar fins a un 80 % de les mines instal·lades arreu de Raqqa, segons les dades del 2022, malgrat les enormes complexitats de la tasca i del context legal. A Hasaka, la prioritat clara és la reconstrucció i la rehabilitació de les infraestructures sanitàries, energètiques i de gestió de l'aigua. L'augment recent de casos de còlera a conseqüència del consum d'aigua contaminada afegeix més urgència a l'assistència humanitària i a la reconstrucció estable d'infraestructures al NES.

Com argumenta Fabrice Balanche, l'AANES requereix una estratègia d'estabilització i suport multidimensional a llarg termini que consolidi el suport occidental a un projecte de reconstrucció real. Malgrat l'escala de la urgència humanitària, el gran problema del model de reconstrucció a l'AANES es troba en la manca d'estabilitat en molts fronts, des de les amenaces per part de cèl·lules de l'ISIS fins als bombardejos i l'amenaça d'invasió terrestre de Turquia, passant pels acords nacionals i internacionals sobre el funcionament i el futur de l'AANES. Les dificultats, per tant, són majúscules, producte de diverses amenaces i reptes interrelacionats que s'analitzen a continuació.

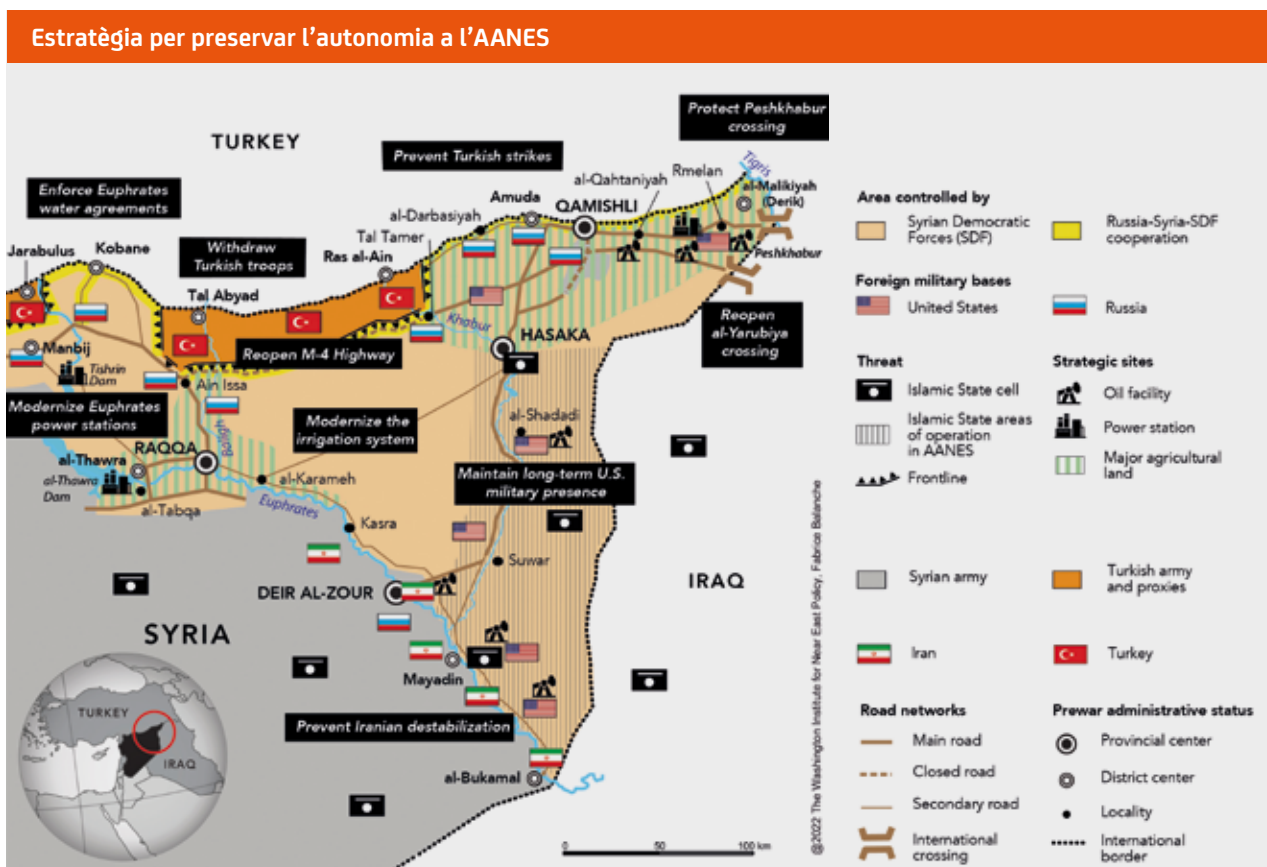
En primer lloc, com s'ha comentat anteriorment, l'oposició frontal de Turquia a les FDS. Les Unitats de Protecció Popular (YPG/YPJ), el component kurd de les FDS i el més important, són vistes per Turquia com una extensió del PKK a Síria. La desestabilització de l'AANES per part de les intervencions i els bombardejos turcs dificulta

enormement les tasques de reconstrucció, les quals sovint s'han d'aturar a moltes localitats per por a possibles atacs. D'altra banda, l'existència de l'AANES xoca directament amb els objectius de Turquia d'establir una zona coixí (*buffer zone*) al nord-est de Síria per reubicar-hi més d'un milió de refugiats sirians, cosa que pot provocar canvis molt profunds en la composició i el futur de tot el nord del país.

En segon lloc, i en relació amb el primer punt, l'oposició del règim d'Al-Assad a qualsevol projecte polític descentralitzador que estigui fora del seu control. De fet, els temors dels últims anys d'una pinça contra l'AANES per part de Damasc i Ankara s'han intensificat recentment a conseqüència de l'estratègia de normalització diplomàtica entre ambdós països. Aquest nou escenari obliga les FDS a plantejar-se un possible acord amb Al-Assad davant l'amenaça existencial que presenta Turquia i a jugar la carta del suport nord-americà al projecte de l'AANES.

En tercer lloc, les dificultats per mantenir l'autonomia i proveir la zona d'ajut humanitari de manera àmplia i sostinguda, sovint condicionat per l'estratègia dels actors internacionals involucrats en el conflicte siríà. Més enllà de la manca de reconeixement internacional de l'AANES, cosa que dificulta els tipus d'intervenció humanitària possibles, la intermitència de la provisió transfronterera i els riscos de la política occidental a l'hora de finançar projectes de reconstrucció segueixen sent reptes importants.

En quart lloc, els reptes de l'AANES a l'hora de governar les regions que tenen una majoria de població àrab –com ara Raqqa o Deir ez-Zor–, així com a l'hora de gestionar els equilibris de poder entre els diversos grups ètnics que componen l'arquitectura política i administrativa de l'AANES. Les autoritats de la regió saben que una part important de l'estabilització del projecte polític i el desenvolupament de projectes de reconstrucció a gran escala exigeixen controlar i gestionar les tensions o les contradiccions existents entre les diverses comunitats sobre el terreny.

Finalment, l'amenaça constant d'un possible ressorgiment de l'ISIS enmig de la inestabilitat i les dificultats per establir socioeconòmicament la regió. En aquest sentit, els Estats Units van aixecar les sancions a determinades inversions estrangeres al NES el passat 2022 per enfortir la lluita de les FDS contra l'ISIS i millorar les condicions de la regió. No obstant això, el perill del ressorgiment de milícies o cèl·lules dorments és constant, especialment als camps i a Deir ez-Zor, i això ha forçat les FDS a dur a terme operacions sostingudes per detectar possibles atacs.

Així, tal com planteja el Washington Institute en la seva visió per establir i preservar l'autonomia de l'AANES, aquesta s'hauria d'articular a través de diversos fronts en paral·lel, particularment a través de la fi de les ingerències territorials turques, la consolidació del suport nord-americà i occidental al projecte del Nord i Est de Síria (tant pel que fa a seguretat com des del punt de vista socioeconòmic, incloent-hi la reconstrucció) i la disminució de la capacitat de Damasc i els seus aliats –particularment Rússia i l'Iran– a l'hora de desestabilitzar el projecte d'autonomia.

L'AMB, COMPROMESA AMB LA RECONSTRUCCIÓ AL NORD I EST DE SÍRIA

Els últims anys, l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB) ha reforçat el treball de cooperació a Síria, particularment a la zona del Nord i Est de Síria, a través de projectes destinats a millorar la vida dels col·lectius més afectats pel conflicte i contribuir a la garantia de la sostenibilitat ambiental.

El 2018, l'AMB va donar suport a la Mitja Lluna Roja Kurda i a la municipalitat de Kobane per garantir l'accés a aigua potable i el dret a la salut de 45.000 residents al municipi. Es va rehabilitar la principal estació de bombament d'aigua potable a la ciutat, greument malmesa durant els atacs per part de l'ISIS i els seus aliats el 2014 i el 2015. Es van instal·lar dues noves bombes d'aigua i un nou sistema de control de l'estació, es va reparar la instal·lació elèctrica i es va recondicar l'edifici que allotja l'estació. També es va treballar per enfortir les capacitats tècniques de l'equip municipal encarregat del cicle de l'aigua i es va revisar el sistema de supervisió del funcionament i el manteniment de l'estació. A

més garantir aigua als habitatges i les infraestructures, la iniciativa contribueix a la sostenibilitat ambiental, ja que preveu que la sobreexplotació dels pous provoca l'assecamment dels aqüífers de la zona a mitjà termini.

L'any 2019, l'AMB va col·laborar amb la Mezzaluna Rossa Kurda (Itàlia) i la Mitja Lluna Roja Kurda (Síria) per dur a terme una intervenció destinada a millorar l'enllumenat públic a la ciutat de Qamishli per contribuir, així, a una millor accessibilitat a l'espai públic i a la seguretat dels col·lectius amb més vulnerabilitat. Cal destacar, a més, que aquesta millora redueix la dependència del subministrament elèctric de preses hidroelèctriques i generadors dièsel a través de la implementació de tecnologies solars i així augmenta l'autonomia de l'enllumenat de la ciutat.

Més recentment, el 2022, l'AMB va contribuir a fer possible el primer centre de pròtesi del nord de Síria a Qamishli. Es dona suport al centre per garantir un sistema adequat d'aigua i sanejament, un sistema de gestió de residus i el subministrament elèctric a través de plaques solars. El centre, inaugurat el febrer del 2022, és cabdal per oferir assistència a les persones amb discapacitats i a les víctimes d'armes de foc i mines del conflicte armat.

En l'actualitat, l'AMB, l'Ajuntament de Qamishli, la Mitja Lluna Roja Kurda i la Mezzaluna Rossa Kurdistan (Itàlia) treballen de manera conjunta per la construcció del primer centre oncològic del Nord i Est de Síria, a la qual l'AMB contribueix amb l'establiment de sistemes adequats d'aigua, de sanejament i de gestió de residus per tal de garantir la salut de pacients i personal, la salubritat i la sostenibilitat ambiental del centre. Es preveu que el nou centre, en fase final de construcció, s'inauguri el juliol del 2023 i pugui atendre 5.000 persones per any ●

1414860323

Soc d'Al-Hamidiyah (basar central de Damasc)

CONCLUSIONS. COM RECONSTRUÏM LES CIUTATS ENMIG D'UN CONFLICTE?

Amb el conflicte a punt d'entrar en el seu dotzè any el proper mes de març, Síria es troba avui en un període de clarobscur. D'una banda, els fronts de guerra existents han entrat en una dinàmica d'estancament –si ho comparem amb la trajectòria del conflicte–, només pertorbada per les intervencions o les decisions de potències internacionals com ara Turquia o Rússia. De l'altra, i malgrat l'estabilització de moltes parts del país, la situació socioeconòmica segueix sent alarmant, amb una manca absoluta de perspectives de resolució del conflicte de manera justa i amb una sensació de fragilitat que s'ha accentuat encara més després del terratrèmol del 6 de febrer.

No obstant això, aquest informe buscava desgranar i explorar una de les dinàmiques més rellevants enmig d'aquest clarobscur: la reconstrucció material del país. Més enllà de les anàlisis tradicionals de la reconstrucció com a fenomen de la fase postconflicte, a Síria la reconstrucció s'ha d'entendre com un procés material i sociopolític transversal, interrelacionat amb molts dels aspectes que han caracteritzat l'economia política del país les últimes dècades. La rellevància a l'hora d'entendre i valorar una anàlisi crítica de la política de reconstrucció a Síria és cabdal: sense un procés de reconstrucció urbana just, igualitari i centrat a reparar els espais sociomaterials més afectats per la guerra, la reconstrucció accentuarà encara més algunes de les condicions que van contribuir a l'esclat del conflicte el 2011.

Tal com s'explica en aquest informe, i malgrat la prioritat que el govern d'Al-Assad ha atorgat a la reconstrucció del país, no sembla que les accions dutes a terme fins ara vagin en la direcció de justícia i reparació esmentada anteriorment. És cert que encara és massa d'hora per treure conclusions rotundes sobre quin tipus d'àrees s'han prioritzat i per què, quins marcs legals s'han imposat i a on,

i sobretot quin model de ciutat s'està projectant. No obstant això, podem considerar la política de la reconstrucció a Síria fins ara com una extensió del conflicte, caracteritzada per la interrelació entre els «acords de reconciliació» locals, les pràctiques d'inclusió i exclusió a través del retorn de desplaçats internament i refugiats, i l'articulació d'una nova arquitectura legal i de drets a l'habitatge, a la terra i a la propietat.

És important recordar, a més, que la reconstrucció material de Síria és un procés internacionalitzat, especialment com a resultat de l'enorme complexitat de la guerra i el paper central que Síria té a la regió. Fins ara, s'ha pogut observar una participació molt desigual per part de diversos actors internacionals. Els suports tradicionals del règim –Rússia i l'Iran, però també la Xina– semblen els països amb més capacitat d'accés a la reconstrucció, mentre que la Unió Europea o els Estats Units de moment estan exclosos dels grans projectes de reconstrucció. L'intent de reconciliació i rehabilitació diplomàtica d'Al-Assad amb alguns països de l'Orient Mitjà, especialment al golf Pèrsic, sembla propiciar la participació de nous actors en una tasca que requereix molts recursos econòmics, molts més dels que els aliats tradicionals del règim tenen o poden destinar-hi.

Com s'ha explicat en aquest informe a través dels casos de Damasc i Alep, la majoria de les zones on s'han anunciat plans de reconstrucció i s'han començat els projectes són àrees que han mostrat un suport actiu a l'oposició i grups rebels. Actualment, aquests barris estan en gran part despoblats dels seus habitants originaris a conseqüència de la guerra i aquests tenen enormes obstacles per enfrontar-se o simplement negociar els plans de reconstrucció governamental per por a represàlies polítiques més que probables. En aquest sentit, l'enfocament d'Al-Assad sembla estar orientat

a la *securització* de zones clau per al règim a través d'un model de reconstrucció que impossibilita que els residents originals puguin defensar els seus drets de propietat i, per tant, dificultaria el seu retorn o que hi romanguin.

D'altra banda, com exemplifiquen els casos de Marota City i Basilia City a Damasc i Haydariyeh a Alep, els projectes de reconstrucció que s'han prioritzat més ràpidament semblen anar destinats a demolir i reurbanitzar zones informals a les perifèries de grans ciutats que no han experimentat nivells alts de destrucció durant la guerra. De fet, moltes de les zones identificades per a la reconstrucció, especialment les informals, havien estat objecte d'estudis i plans de reurbanització abans del conflicte, el qual sembla haver obert una finestra d'oportunitat per materialitzar-los. Sens dubte, les demolicions il·legals abans i després de les hostilitats –i molt abans de l'inici dels plans oficials de reconstrucció– semblen indicar que el govern ha instrumentalitzat la destrucció per projectar en una taula rasa els seus plans postconflicte sense tenir en compte compensacions justes o drets a l'habitatge. Si parem atenció a l'economia política d'aquests primers projectes de reconstrucció, observem una prioritització de les inversions privades i de l'enfortiment d'una nova xarxa d'elits econòmiques properes al règim que busquen lucrar-se amb els nous plans urbanístics i que a l'hora amplifiquen les xarxes de corrupció, el militarisme i l'exclusió existents a Síria des de fa dècades.

No obstant això, el model de reconstrucció iniciat per Al-Assad no és l'únic operatiu a Síria. Com a resultat de la fragmentació territorial i l'ascens de nous actors que la guerra ha facilitat, la reconstrucció a Síria no es pot entendre sense explorar les iniciatives dutes a terme per part de l'AANES al 20 % del territori que controlen. Els reptes als quals s'enfronten a ciutats com Raqqa, Hasaka o Qamishli a l'hora de reconstruir-les són enormes i molt diversos. Les ciutats del Nord i Est de Síria han estat de les més castigades per la destrucció al llarg de la guerra, fent col·lapsar tota mena d'infraestructures i serveis essencials. Especialment, la reparació i l'estabilització d'infraestructures elèctriques, hidràuliques i de gestió de residus és primordial, així com la millora en la gestió humanitària dels seus

habitants i dels milers de desplaçats internament. El model de reconstrucció, per tant, es pot considerar diametralment oposat al del règim, perquè posa molt èmfasi en la restauració de drets i el retorn de la normalitat a les vides dels habitants de les localitats i promou un model sostenible, centrat en l'ecologia social i la igualtat.

Malgrat les urgències del Nord i l'Est de Síria per gaudir d'una reconstrucció intensa i efectiva i les possibilitats que aquesta atorgaria des del punt de vista polític –significaria la materialització d'un projecte polític alternatiu al que ha vist Síria les últimes dècades–, les dificultats són destacables. Principalment, cal destacar el paper de Turquia a l'hora de debilitar el projecte de l'AANES mitjançant bombardejos i ingerències terrestres, però també la dificultat a l'hora de plasmar l'ajut internacional sobre el terreny, les pressions de Damasc per posar fi a l'autonomia o l'amenaça del ressorgiment i els atacs per part de cèl·lules de l'ISIS.

En resum, la reconstrucció urbana a Síria és una necessitat primordial a l'hora d'estabilitzar el país, retornar la normalitat als seus habitants i començar a albirar la fi del conflicte armat. Cal, però, que aquesta no sigui instrumentalitzada o utilitzada per reforçar l'autoritarisme imperant a Síria els últims temps. Els reptes són majúsculs, però només un procés de reconstrucció centrat en la vida dels habitants, la sostenibilitat i el respecte als seus drets evitarà la perpetuació del conflicte i els greuges entre comunitats i permetrà imaginar una Síria més justa, igualitària i cohesionada socioeconòmicament.

BIBLIOGRAFIA

Abboud, Samer (2020). «Reconciling Fighters, Settling Civilians: The Making of Post-Conflict Citizenship in Syria». *Citizenship Studies*, 24 (6), 751-768.

– (2021). «Imagining Localism in Post-Conflict Syria: Prefigurative Reconstruction Plans and the Clash Between Liberal Epistemology and Illiberal Conflict». *Journal of Intervention and Statebuilding*, 15 (4), 543-561.

Abou Zainedin, Sawzan; Olabi, Ibrahim (2018). «Post-War Syria: Reconstruction, Politics, and Justice» [en línia]. *The Bartlett Development Planning Unit at UCL*. Mixcloud Recording [1:19:55], 8 de novembre. Disponible a: <https://www.mixcloud.com/dpuucl/post-war-syria-re-construction-politics-and-justice/>.

Abu al-Khair, Waleed (2023). «“Al-Jazeera Thunderbolt” Smashes East Syria ISIS Cells» [en línia]. *Al-Mashareq*, 18 de gener. Disponible a: https://almashareq.com/en_GB/articles/cnmi_am/features/2023/01/18/feature-01.

Agence France-Presse (2021). «Aleppo’s Souk Khan al-Harir Reopens after Years of Conflict» [en línia]. *The National*, 30 d’agost. Disponible a: https://www.thenationalnews.com/mena/syria/2021/08/30/the-souk-khan-al-harir-reopens-in-aleppo-after-years-of-conflict-in-pictures/?utm_source=queryly&utm_medium=website&utm_campaign=RA.

– (2021). «Shadow of Syria’s Exiled Hangs Over Revived Aleppo Souk» [en línia]. *France 24*, 3 de setembre. Disponible a: <https://www.france24.com/en/live-news/20210903-shadow-of-syria-s-exiled-hangs-over-revived-aleppo-souk>.

Ahmed, Younes (2016). «Syria’s Businessmen Invest in Post-War Reconstruction» [en línia]. *The Arab Weekly*, 5 de juny. Disponible a: <https://thearabweekly.com/syrias-businessmen-invest-post-war-reconstruction>.

Akil, Sami; Shaar, Karam (2022). «The Politics of Early Recovery Aid in Syria. Is it Actually Reconstruction Aid?» [en línia]. *The Atlantic Council*, 8 de febrer. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/the-politics-of-early-recovery-aid-in-syria-is-it-actually-reconstruction-aid/>.

Alfoneh, Ali (2019). «Iran Eyes Share in Syria’s Reconstruction» [en línia]. *The Arab Weekly*, 10 de febrer. Disponible a: <https://thearabweekly.com/iran-eyes-share-syrias-reconstruction>.

Alrifai, Oula (2019). «The ‘Rebuild Syria’ Exhibition: Iranian Influence and U.S. Sanctions» [en línia]. *The Washington Institute for Near East Policy*, 17 de setembre. Disponible a: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/rebuild-syria-exhibition-iranian-influence-and-us-sanctions>.

Aydintasbas, Asli; Barnes-Dacey, Julien (2023). «A New Path for Syria’s Kurds» [en línia]. *War on the Rocks*, 18 de gener. Disponible a: <https://warontherocks.com/2023/01/a-new-path-for-syrias-kurds/>.

Balanche, Fabrice (2022). «How to Preserve the Autonomy of Northeast Syria» [en línia]. *The Washington Institute*, 15 de març. Disponible a: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/how-preserve-autonomy-northeast-syria>.

Borshchevskaya, Anna; Tabler, Andrew J.; Wilder, Calvin (2022). «Recasting Syria’s Cross-Border Aid Debate» [en línia]. *The Washington Institute*, 21 de gener. Disponible a: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/recasting-syrias-cross-border-aid-debate>.

Clerc, Valérie (2014). «Informal Settlements in the Syrian Conflict: Urban Planning as a Weapon» [en línia]. *Built Environment*, 40 (1), 34-51.

Council of the European Union (2022). «Supporting the Future of Syria and the Region – Brussels VI Conference, 10 May 2022» [en línia]. 11 de maig. Disponible a: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-ministerial-meetings/2022/05/10/>.

Dagher, Sam (2012). «Fighting to Hold Damascus, Syria Flattens Rebel Slums» [en línia]. *The Wall Street Journal*, 27 de novembre. Disponible a: <https://www.wsj.com/articles/SB10001424052970204707104578092113759746982>.

Daher, Joseph (2017). «Militias and Crony Capitalism to Hamper Syria Reconstruction – Clientelist, Sectarian, Tribal Features of Assad Regime» [en línia]. *Europe Solidaire Sans Frontières*, 5 de setembre. Disponible a: <https://www.europe-solidaire.org/spip.php?article42548>.

– (2020). *The Syrian Chamber of Commerce in 2020: The Rise of a New Business Elite* [en línia]. San Domenico de Fiesole (Itàlia): European University Institute, Middle East Directions, 13 de novembre. Disponible a: <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/68998/Syrian%20Chambers%20of%20Commerce%20-%20Daher.pdf?sequence=4>.

- Das, Hans (2004). «Restoring Property Rights in the Aftermath of War». *The International and Comparative Law Quarterly*, 53 (2), 439-443.
- Enab Baladi (2019). «Muhafazat Halab Taqarar “Ikhla” “Ashrat Alaf Bina” Muhadad Biluquq» [El Consell del *muhafaza* d'Alep decideix evacuar deu mil edificis amenaçats d'esfondrament] [en línia]. *Enab Baladi*, 4 de febrer. Disponible a: <https://www.enabbaladi.net/archives/280275>.
- (2021). «Qaterji and Abu Ali Khodr Extort People in Aleppo to Sell Destroyed Buildings» [en línia]. *Enab Baladi*, 30 d'octubre. Disponible a: <https://english.enabbaladi.net/archives/2021/10/qaterji-and-abu-ali-khodr-extort-people-in-aleppo-to-sell-destroyed-buildings/>.
- (2022). «Checkpoints and Unbearable Royalties, Fourth Division Guzzles Aleppo» [en línia]. *Enab Baladi*, 25 de març. Disponible a: <https://english.enabbaladi.net/archives/2022/03/checkpoints-and-unbearable-royalties-fourth-division-guzzles-aleppo/>.
- Ezzi, Mazen (2021). *On the Edge of the Capital: Social Engineering in North-Eastern Damascus* [en línia]. San Domenico di Fiesole (Itàlia): European University Institute, Middle East Directions, 5 de novembre. Disponible a: <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/72942/QM-05-21-315-EN-N%5B1%5D.pdf>.
- Fayyad, Rahif (2019). «Al-Dhakriyah wa al-Tarikh wa al-Turath fi Halab» [Memòria, història i patrimoni a Alep] [en línia]. *Al-Akhbar*, 28 d'abril. Disponible a: https://al-akhbar.com/Literature_Arts/275544.
- Hallaj, Omar Abdulaziz (2019). «Opening Talk to the Special Session on Syria». Presentació als AUB City Debates, Beirut, 3 d'abril.
- Hanna, Edwar (2017). «'Iemar Manzumat al-Zal» [Reconstrucció del sistema a l'ombra] [en línia]. *Al-Nabad*, 24 de maig. Disponible a: <https://www.syrbanism.com/project-details/reconstructing-the-shadow-system>.
- Harastani, Nour; Hanna, Edwar (2019). «The Lateral Conflict of Urban Planning in Damascus» [en línia]. *Open House International*, 44 (2), juny, 20-26. Disponible a: <https://search.proquest.com/docview/2277921205>.
- Hinnebusch, Raymond (2020). «The Battle over Syria's Reconstruction». *Global Policy*, 11 (1), 113-123.
- Hodali, Diana (2019). «Who Should Foot the Bill for Assad?» [en línia]. *Deutsche Welle*, 7 de gener. Disponible a: <https://en.qantara.de/content/rebuilding-syria-who-should-foot-the-bill-for-assad>.
- Homs, Mohamad (2018). «Hizam Dimashq “Al-'Eashwayiy” Biantizar Fard Musawirat Jadida» [El cinturó informal de Damasc en espera de nous plans urbanístics] [en línia]. *Enab Baladi*, 21 d'octubre. Disponible a: <https://www.enabbaladi.net/archives/258581>.
- Human Rights Watch (2014). «Razed to the Ground: Syria's Unlawful Neighbourhood Demolitions in 2012-2013» [en línia]. *Human Rights Watch*, 30 de gener. Disponible a: <https://www.hrw.org/report/2014/01/30/razed-ground/syrias-unlawful-neighborhood-demolitions-2012-2013>.
- (2019). «Rigging the System: Government Policies Co-Opt Aid and Reconstruction Funding in Syria» [en línia]. *Human Rights Watch*, 28 de juny. Disponible a: <https://www.hrw.org/report/2019/06/28/rigging-system/government-policies-co-opt-aid-and-reconstruction-funding-syria>.
- (2022). «Questions and Answers: Turkey's Threatened Incursion into Northern Syria» [en línia]. *Human Rights Watch*, 17 d'agost. Disponible a: <https://www.hrw.org/news/2022/08/17/questions-and-answers-turkeys-threatened-incursion-northern-syria>.
- (2022). «Northeast Syria: Turkish Strikes Exacerbate Humanitarian Crisis» [en línia]. *Human Rights Watch*, 7 de desembre. Disponible a: <https://www.hrw.org/news/2022/12/07/northeast-syria-turkish-strikes-exacerbate-humanitarian-crisis>.
- Humanitarian Practice Group (2021). «Water Weaponisation and Displacement in Northeast Syria» [en línia]. *Humanitarian Practice Network*, 16 de juliol. Disponible a: <https://odihpn.org/publication/water-weaponisation-and-displacement-in-northeast-syria/>.
- Humanitarian Response (2022). *Humanitarian Needs Overview: Syrian Arab Republic* [en línia]. Febrer. Disponible a: https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/hno_2022_rev_1.15.pdf.
- International Crisis Group (2019). *Ways out of Europe's Syria Reconstruction Conundrum* [en línia]. Informe núm. 209, 25 de novembre. Disponible a: <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/eastern-mediterranean/syria/209-ways-out-europes-syria-reconstruction-conundrum>.

I24 News; Agence France-Presse (2020). «Russia to Allocate \$1 Billion to Rebuild Syria, Open Trade Office in Damascus» [en línia]. I24 News, 14 de novembre. Disponible a: <https://www.i24news.tv/en/news/middle-east/1605344237-russia-to-allocate-1-billion-to-rebuild-syria-open-trade-office-in-damascus>.

Kahteb, Khaled al- (2021). «Syrian Government Calls on Turkey to Release Euphrates Water» [en línia]. *Al-Monitor*, 14 de maig. Disponible a: <https://www.al-monitor.com/originals/2021/05/syrian-government-calls-turkey-release-euphrates-water>.

Khan, Sabahat (2020). «China's "Rebuilding" Role in Iraq could Serve as a Template for Syria after Years of Conflict» [en línia]. *The Arab Weekly*, 1 de març. Disponible a: <https://thearabweekly.com/chinas-rebuilding-role-iraq-could-serve-template-syria-after-years-conflict>.

Lababidi, Mahmoud al- (2019). *Damascus Businessmen: The Phantoms of Marota City* [en línia]. San Domenico di Fiesole (Itàlia): European University Institute, Middle East Directions, abril. Disponible a: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/62227/MED_2019_07_EN.pdf?

Makki, Dani (2022). «The UAE Paves Way for Syria's Return to the Arab Fold, but Plenty of Hurdles Remain» [en línia]. *Middle East Institute*, 31 de gener. Disponible a: <https://www.mei.edu/publications/uae-paves-way-syrias-return-arab-fold-plenty-hurdles-remain>.

Matveev, Igor A. (2019). «Can Russia, Iran, China Agree on Division of Roles in Syria Reconstruction?» [en línia]. *Al-Monitor*, 15 d'abril. Disponible a: <https://www.al-monitor.com/originals/2019/04/russia-iran-china-syria-reconstruction.html>.

Mauvais, Lyse; Amin, Solin Muhammed (2022). «Turkish Strikes on Energy Infrastructure Disrupt Essential Services, Fuel Pollution in Northeastern Syria» [en línia]. *Syria Direct*, 30 de novembre. Disponible a: <https://syriadirect.org/turkish-strikes-on-energy-infrastructure-disrupt-essential-services-fuel-pollution-in-northeastern-syria/>.

Middle East Monitor (2021). «Iran is Ready to Reconstruct Syria, Official Says» [en línia]. *Middle East Monitor*, 11 de desembre. Disponible a: <https://www.middleeastmonitor.com/20211211-iran-is-ready-to-reconstruct-syria-official-says/>.

Miller, Greg; Sly, Liz (2021). «Assad's Tightening Grip» [en línia]. *The Washington Post*, 4 de desembre. Disponible a: <https://www.washingtonpost.com/world/interactive/2021/assad-syria-business-government/>.

Mourad, Lujain (2022). «Turkish-Syrian Normalization Raises "Existential" Fears of "Autonomous Administration"» [en línia]. *Enab Baladi*, 6 d'octubre. Disponible a: <https://english.enabbaladi.net/archives/2022/10/turkish-syrian-normalization-raises-existential-fears-of-autonomous-administration/>.

Najjar, Ameen (2018). «Damage Caused by the Syrian Civil War: What the Data Say» [en línia]. *Towards Data Science*, 27 de juny. Disponible a: <https://towardsdatascience.com/damage-caused-by-the-syrian-civil-war-what-the-data-say-ebad5796fca8>.

«No Peace for the Dammed: Alarming Water Scarcity in Northeast Syria» (2021) [en línia]. COAR Syria, 10 de maig. Disponible a: <https://coar-global.org/2021/05/10/no-peace-for-the-dammed-alarming-water-scarcity-in-northeast-syria/>.

Omar, Hussam al- (2021). «NGOs Employees Morally and Financially Blackmailed in Syria's Raqqa» [en línia]. *Enab Baladi*, 11 de juny. Disponible a: <https://english.enabbaladi.net/archives/2021/06/ngos-employees-morally-and-financially-blackmailed-in-syrias-raqqa/>.

Ramani, Samuel (2019). «Russia's Eye on Syrian Reconstruction» [en línia]. *Carnegie Endowment for International Peace*, 31 de gener. Disponible a: <https://carnegeendowment.org/sada/78261>.

REACH Initiative (2022). «Movement Intentions of IDPs in NES: An Analysis of Push Factors in Al-Hasakeh City» [en línia]. *REACH*, maig. Disponible a: https://www.impact-repository.org/document/reach/6645c30d/REACH_SYR_Movement-Intentions-of-IDPs-in-NES_Analysis-of-Push-Factors-in-Al-Hasakeh-City_May-2022.pdf.

Reuters (2018). «Assad Pledges to Regain Control of Northern Syria by Force if Needed» [en línia]. *Reuters*, 24 de juny. Disponible a: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-assad-idUSKBN1JKOFT>.

Rodgers, Lucy; Trowsdale, Alison; Bryson, Mark (2018). «Eastern Ghouta Syria: The Neighbourhoods Below the Bombs» [en línia]. *BBC*, 28 de març. Disponible a: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-43154146>.

Rojava Information Center (2021). *Beyond Rojava: North and East Syria's Arab Regions* [en línia]. Juny. Disponible a: <https://rojavainformationcenter.com/storage/2021/06/RIC-Dossier-Arab-regions.pdf>.

«Samer Foz; An Economic 'Octopus' Making Enormous Fortunes from Syria's War» (2021) [en línia]. *Al-Estiklal*, 30 de juny. Disponible a: <https://www.alestiklal.net/en/view/9195/samer-foz-an-economic-octopus-making-enormous-fortunes-from-syrias-war>.

Syrian Arab News Agency (2017). «President Al-Assad: Everything Related to the Destiny and Future of Syria is a 100 % Syrian Issue, Unity of Syrian Territory is Self-Evident and not up for Debate» [en línia]. *SANA*, 20 d'agost. Disponible a: <http://sana.sy/en/?p=112238>.

Syrian Association for Citizens' Dignity (2021). *Weaponization of Aid, Interference and Corruption: Syrian Regime's Methods of Control of Humanitarian Sector* [en línia]. Novembre. Disponible a: <https://syacd.org/weaponization-of-aid-interference-and-corruption/>.

Syrian Legal Development Programme; Observatory of Political and Economic Networks (2022). *UN Procurement Contracts in Syria: A «few» Bad Apples?* [en línia]. Disponible a: https://storage.googleapis.com/karam_viz/karam_online_publications/OPEN-SLDP%20Report%202022-final.pdf.

Syrians for Truth and Justice (2021). «Syria: Qaboun and Harasta Zoning Decree No. 237 Hails New Series of Property Confiscations near Damascus» [en línia]. 1 de novembre. Disponible a: <https://stj-sy.org/en/syria-qaboun-and-harasta-zoning-decree-no-237-hails-new-series-of-property-confiscations-near-damascus/>.

– (2022). «Syria: Urban Scheme for Jobar – a New Attempt to Seize Residents' Properties Based on Legislative Decree No. 5» [en línia]. 1 de setembre. Disponible a: <https://stj-sy.org/en/syria-urban-scheme-for-jobar-a-new-attempt-to-seize-residents-properties-based-on-legislative-decree-no-5/>.

Trew, Bel (2021). «“It Used to be Green, Now it is Hell”: How Oil is Poisoning Northern Syria» [en línia]. *The Independent*, 8 de novembre. Disponible a: <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/syria-oil-pollution-isis-civil-war-b1953587.html>.

UN Habitat (2022). *Considerations for a Housing Sector Recovery Framework in Syria* [en línia]. Juliol. Disponible a: <https://unhabitat.org/sites/default/files/2022/09/housing.pdf>.

United Nations (2016). «At Security Council, UN Humanitarian Official Flags “Catastrophic” Situation in Syria Despite Eastern Aleppo Evacuations» [en línia]. *UN News*, 23 de desembre. Disponible a: <https://news.un.org/en/story/2016/12/548502-security-council-un-humanitarian-official-flags-catastrophic-situation-syria>.

– (2017). «No Preconditions Accepted from Syrian Parties, UN Envoy Says Ahead of Geneva Talks» [en línia]. *UN News*, 27 de novembre. Disponible a: <https://news.un.org/en/story/2017/11/637402>.

United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (2021). «Up to 1 million People at Risk Due to Severe Interruptions to Alouk Water Station» [en línia]. *Relief Web*, 15 de juliol. Disponible a: <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/1-million-people-risk-due-severe-interruptions-alouk-water-station-enar>.

Zwijnenburg, Win; Jaramillo Vasquez, Roberto (2021). «Killing the Khabur: How Turkish-Backed Armed Groups Blocked Northeast Syria's Water Lifeline» [en línia]. *PAX for Peace*, 3 de novembre. Disponible a: <https://paxforpeace.nl/news/blogs/killing-the-khabur-how-turkish-backed-armed-groups-blocked-northeast-syrias-water-lifeline>.

iStock™

Credit: Tamer Soliman

255

Mesquita en construcció

